DE BEVRIJDING DER SLAVEN.

REDEVOERING

GEHOUDEN IN OPENBARE VERGADERINGEN VAN DE NEDERLANDSCHE MAATSCHAPPY TOT BEVORDERING VAN DE AFSCHAFFING DER SLAVERNY,

DOOR

NICOLAAS BEETS,

Lid derzelve Maatschappy.

TE HAARLEM, BY

DE ERVEN F. BOHN.

DE BEVRIJDING DER SLAVEN.

REDEVOERING

GEHOUDEN IN OPENBARE VERGADERINGEN VAN DE NEDERLANDSCHE MAATSCHAPPY TOT BEVORDERING VAN DE AFSCHAFFING DER SLAVERNY,

DOOR

NICOLAAS BEETS,

Lid derzelve Maatschappy.

TE HAARLEM, BY

DE ERVEN F. BOHN.

1856.

Geliefde Landgenooten!

Met een diep gevoel van hetgeen ik my onderwinde, ben ik in dit oogenblik voor u opgetreden aan deze plaats.

De zaak, die het uitsluitend voorwerp van behartiging uitmaakt dier Vereeniging van vaderlandsche mannen, in welker midden en uit welker naam ik de eer mag hebben tot u het woord te voeren, is eene vaderlandsche aangelegenheid, uit een maatschappelijk, uit een zedelijk, uit een godsdienstig oogpunt van het uiterste gewicht.

Voor niet minder dan veertigduizend onzer medemenschen behelst zy de grootste lotwisseling, welke hier op aarde den sterveling kan te beurt vallen; voor een der belangrijkste van Nederlands

Overzeesche Bezittingen den aanvang eener nieuwe, maar, in veler oog, zeer hachelijke toekomst.

Het is, waar deze zaak behandeld wordt, de vraag van het al of niet voortduren van eenen maatschappelijken toestand, waarvan de oorsprong en grondslag thands wel eenparig worden veroordeeld; doch die zich gedurende een drietal eeuwen heeft staande gehouden en zijn werk gedaan. Het geldt een staat van zaken, waarvan de omstorting door velen gevaarlijk geacht wordt, maar de instandhouding door de meesten als misdadig, en door byna allen als betreurenswaardig wordt beschouwd; een vraagstuk, waarvan de beslissing hier met hoop, ginds met vrees, en dikwijls met een gemengd gevoel van beide wordt te gemoet gezien, en dat voorzeker, zoowel door zijnen aart als door zijn gewicht, op eene algemeene belangstelling rekenen mag.

De tijden zijn gelukkig voorby, waarin eene Nederlandsche Regeering zich met de verdediging of bescherming van het beginsel der Slaverny zoude willen belasten. Reeds voor een tweetal jaren legde een Raadsman der Kroon in de hooge Landsvergadering eene verklaring af, waaruit genoegzaam bleek dat door Haar geenszins meer een andwoord verlangd werd op de vraag of de Slaven zouden worden bevrijd, maar dat Zy slechts wenschte over de beste wijze waarop die bevrijding zou kunnen plaats hebben te worden voorgelicht. En ofschoon de

Staatscommissie, te dien einde door den Koning benoemd, van gevoelen geweest is dat zy de haar opgedragen taak nog allezins met de overtuiging der genoemde vraag moest aanvangen, zy heeft niet geaarzeld een andwoord uit te spreken in bevestigenden zin. Nadat op den tweeden September des jaars 1854 het lot der Slaven in de Oostindische Bezittingen door een Koninklijk Bevrijdingsbesluit gunstig was beslist, boekstaafde zy den zestienden Augustus van het volgende jaar als „haar eenparig gevoelen dat het nemen van maatregelen tot opheffing der slaverny ook in de Westindische koloniën niet langer behoorde te worden vertraagd" [1].

Wat blijft, M. H., by zulke gezindheden der Regeering, by zulke overtuigingen in hen die geroepen zijn haar voor te lichten, wat by het meermalen gebleken gevoelen van Volksvertegenwoordiging en Natie, aan eene Nederlandsche Maatschappy ter Bevordering van de Afschaffing der Slaverny nog over dan met vreugde den dag harer eigene opheffing te gemoet te zien. Gewis zy zal dien zegenen. Indien ooit eenig menschelijk genootschap oprecht geweest is in den wensch om steeds overbodiger te worden en spoedig te kunnen aftreden van het maatschappelijk tooneel, dat genootschap is het, als welks medelid ik thands in uw midden het woord voer. En veel liever dan u allen op te wekken om onze beginselen, onze inzichten, onze

bedoelingen tot de uwe te maken, en onze pogingen door uwe hooggeschatte medewerking te ondersteunen, stond ik hier voor u om de heuchelijke tijding: HET SLAVENJUK IS VERBROKEN! tot het feestelijk onderwerp onzer laatste vergadering te stellen.

Zoo ver is het echter nog niet gekomen. De verdediging van het beginsel der Slaverny, door de Regeering opgegeven, wordt nog geenszins door allen als hopeloos beschouwd; en het beginsel der Slavenbevrijding, door hare voorlichters aangenomen, behoeft by velen nog altijd eenige aanprijzing en versterking, indien al geen voorspraak. Billijke bezorgdheden, bedreigde belangen, hardnekkige vooroordeelen staan, by een groot deel onzer landgenooten, eene onpartydige, eene onbenevelde beschouwing van het vraagstuk in den weg. En terwijl het in de laatste tijden geenszins ontbrak aan edele pogingen om het hart te doen spreken, waarschuwen anderen tegen de misleidingen des gevoels, en toont zich menig Nederlander, vooral met toepassing op deze aangelegenheid, niet alleen van overijlde stappen, maar van het spoedig aannemen van een deugdelijk beginsel afkeerig.

Zoo heeft dan onze Maatschappy nog eene taak te vervullen. De schoone taak, de Regeering op het door haar gekozene en door hare voorlichters

betredene standpunt naar vermogen ter zijde te staan, en haar luide wederklank te wezen in het midden des volks; de schoone taak om, zoo ver haar invloed en hare middelen reiken, allen te doordringen van de deugdzaamheid, de loffelijkheid, de plichtmatigheid van het nu eenmaal aangenomen beginsel, en van de onvermijdelijkheid van zijne spoedige verwezenlijking.

Het opheffen van billijke bezorgdheden, het overeenbrengen der strijdige belangen is eene taak die wy geheel en veilig aan hare wijsheid en rechtvaardigheid kunnen overlaten. Onze Maatschappy heeft de volkomene overtuiging dat, gelijk zy zelve, de Regeering geene andere vrijlating der slaven wil dan „eene waarlijk heilzame;" dat is in de eerste plaats eene zoodanige, waardoor ten opzichte van den ongelukkigen medemensch de laatste dwaling niet erger wordt dan de eerste. Zy weet dat, ook hierin met haar eenstemmig, de Regeering deze vrijlating niet wil met krenking van iemands wezenlijk recht [2]. Tot blinde hartstochtelijkheid en schuldige overijling acht zy haar in geenen deele in staat. Maar door het bestrijden van elk vooroordeel, dat de hartelijke aanneming van haar beginsel in den weg staat, door de kalme, maar nadrukkelijke en bezielde verdediging er van, voor haar zoo veel mogelijk aller instemming, aller toejuiching, aller medewerking te verwerven, en haar

daardoor den moed te sterken om met kracht door te zetten wat men oordeelt dat niet mag worden vertraagd: ziedaar de zedige, maar geenszins verwerpelijke roeping, waaraan wy pogen moeten met getrouwheid te beandwoorden.

Eene poging op dezen weg ziet gy in het houden der tegenwoordige openlijke vergadering. Mijn woord tot u zij niet zonder vrucht, wanneer ik de Slavenbevrijding ga voorstellen als eene zaak door de Menschlievendheid terecht gewenscht; door de Beschaving gevorderd; door den Geest des Christendoms bevolen; en in alle deze opzichten metterdaad, naar eene uitdrukking door de Staatscommissie in haar belangrijk verslag gebezigd, een „der strenge eischen van onzen tijd.” [3]

I.

Liefde tot den Naaste moet op de bevrijding van den Slaaf aandringen. Deze stelling, voorwaar, behoorde by niemand eenig betoog te behoeven. Verwacht niet, M. H., dat ik, om haar te verdedigen, ook maar voor een oogenblik mijne toevlucht zal nemen tot de akelige schildery der gruwelen, die hetzij doorgaans hetzij noodwendig met de Slaverny gepaard gaan. Verontwaardiging heeft ze meermalen geschetst, en somtijds met groo-

ter uitvoerigheid dan kieschheid of menschelijkheid zouden verlangd hebben. Wy wenschen de goede zaak, die wy voorstaan, niet bloot te stellen aan een hetzij billijk of onbillijk verwijt van overdrevene voorstellingen op onkunde of partydige berichten gegrond. Niet naar hetgeen, volgens den aart van het treurige stelsel, altijd plaats hebben kan en gedurig plaats hebben moet; niet naar hetgeen somtijds, niet naar hetgeen menigmaal geschiedt, willen wy den toestand der nederlandsche slaven beoordeelen. Veel liever willen wy aannemen dat hunne slaverny, de dragelijkste, de begeerlijkste heeten mag van al wat ooit op aarde slaverny genoemd en geweest is. Komt, laat ons gelooven, hetgeen ons door de slavenhouders zelve verzekerd wordt, dat niet slechts op de eilanden, maar ook op het vaste land, niet alleen in de stad, maar ook op het veld, niet slechts in enkele maar op alle plantaadjen, met opzicht tot de zwarte bevolking, door enkel rechtvaardigheid, menschelijkheid, christelijke liefde, zoowel het onderbevel als het opperbevel gevoerd wordt. Wat ons betreft: het is ons eene wezenlijke behoefte geheel van deze onderstelling uit te gaan; opdat niet de afschuw, opdat niet het vonnis van veroordeeling, die aan de S l a v e r n y als zoodanig toekomen, op hare hetzij dan noodzakelijke hetzij toevallige g e v o l g e n worden afgeleid. En waar het er op aankomt hare

opheffing door het menschlievende hart als de wenschelijkste zaak te doen beschouwen, daar gedoogt de fierheid van ons menschelijk gevoel geen andere herinnering dan deze: Zoo lang de Vrijheid het hoogste en dierbaarste goed des menschen zijn zal, zal de Slaverny zijn diepste vernedering en zijne vreesselijkste ellende wezen.

Gy vergt my niet, mijne Hoorders! Nederlanders, gy vergt my niet de waarheid van deze stelling te betoogen! Uit te weiden over de waardy der vrijheid in een land, dat met recht als de kweekplaats der vrijheid mag worden beschouwd, en voor eene bevolking, op eigenen bodem, van elke gezonde toepassing van het vrijheidsbeginsel zoo naijverig! Wat is het dan dat de oogen van sommigen verduistert, dat de harten van Nederlanders vergeten doet te kloppen, waar het de vraag is van de bevrijding van veertigduizend medemenschen, levende onder de nederlandsche wet? Is het de verre afstand aan de overzijde van den atlantischen oceaan? Is het de kracht van tijd en gewoonte, die het gemoed met het schrikkelijk denkbeeld hebben weten te verzoenen? Is het onverschilligheid voor het lot van stervelingen van een ander volk en van eene andere kleur? Zou het kunnen zijn de kracht en het uitwerksel van drogredenen en voorstellingen, zoo dikwijls herhaald, dat ten laatste metterdaad het zedelijk ge-

voel onder haren invloed bedwelmd en in slaap gewiegd werd?... Laat ons van deze de voornaamste aanhooren. Men heeft gezegd: Uwe gantsche tegenstelling van Vrijheid en Slaverny verliest hare kracht aan de overzijde der zee, by de aanschouwing der werkelijkheid. De slaverny, die gy als zoodanig verfoeit, mag naauwelijks eene slaverny heeten. Het is, ja, eene dienstbaarheid; maar eene zoodanige die alle de voordeelen van den vrijen dienstbaren stand met weinige zijner nadeelen in zich vereenigt; vrucht van eene wederzijdsche overeenkomst, onder de bescherming der wet, waarby een zeker bedrag van arbeid tegen al wat de nooddruft des levens eischt wordt ingewisseld, en die den zoogenaamden slaaf, moet hy al een gedeelte van elken dag een eenigzins zwaren arbeid verrichten, ook geheel ontslaat van alle verdere zorg en bezorgdheid voor het heden en morgen — dien moeielijken arbeid der ziele. Vergeet niet dat den meester aan de gezondheid, de krachten, de opgewektheid van zijnen slaaf alles gelegen is; dat de arbeid op zich zelven een voorrecht is en een zegen; dat de slaaf, in slaverny geboren en aan slaverny gewoon, de zedelijke waarde der vrijheid nimmer gekend heeft, en onmogelijk kan beseffen; ja, dat hy zich den zegen van dat heerlijk goed niet anders voorstelt dan in den vorm eener slordige ledigheid, dien vloek voor

allen die er zich aan overgeven, maar die in de schrikkelijkste mate hem ten vloek wezen zou. Waarlijk, zoo vervolgt men, het lot van vele blanken en vrijen is oneindig verschrikkelijker. Zie dezen arbeider in een uwer lichaam en geest uitputtende fabrieken. Van den ochtend tot den avond zweet en zwoegt hy, by karig loon en slechte voeding, te midden van eenen wellicht schadelijken dampkring. En was hy zoo gelukkig nog maar dit te mogen doen, gedurende alle de weken van het gantsche jaar! Doch dikwijls staat voor hem de werkplaats stil; en met een somber gelaat keert hy naar zijne bekrompene woning terug; waar de aanblik van een talrijk gezin, van die vrouw die hem met doffe blikken aanstaart, van die kinderen op wier gelaat altijd ontbering, dikwijls gebrek staat te lezen, hem bykans tot vertwijfeling drijft. Zie daarentegen dezen zwarten kroeskop, welgemoed en gezond by zijnen regelmatigen arbeid in de opene lucht, en die, wanneer zijne dagtaak is afgeloopen zich geheel mag overgeven aan onbezorgde vrolijkheid, of aan zorgelooze rust. Aangaande zijne voeding niet alleen, ook aangaande zijne kleeding en huisvesting, kan hy alle de dagen zijns levens onbekommerd zijn. Zelfs aan zijne uitspanning en versnapering wordt met voorkomende goedhartigheid gedacht. Overvalt hem eene krankte, het belang zijns meesters vordert de uiterste zorg voor

zijne herstelling; is de ouderdom daar, die zorg verlaat hem niet. Ook zijne kinderen omvat zy. Zijn deze niet de met de hoogste belangstelling gekweekte verwachting der toekomst?

Aanlokkelijke voorstelling van het slavenlot, M. H. op welker waarheid wy thands niets verlangen af te dingen. De tegenstelling met het geschetste toonbeeld van ellende, in het midden onzer vrije maatschappy, maakt haar te bekoorlijker. Maar welaan, laat ons de proef wagen. Laat, laat dit ongelukkig slachtoffer onzer vrije nijverheid in ons midden verschijnen. Spreek hem van de uitnemende voorrechten van het slavenleven. Schilder hem den overvloed van bananen en bakeljaauw. Schets hem het voorrecht van de, overal zegenrijke, verplichting tot werkzaamheid, dubbel welkom onder den schoonen hemel van Suriname. Weid uit over het hem zoo onbekende geluk der vrijheid van zorgen. Gebruik al uwe welsprekendheid. Spaar geene verzoekingen. Verberg hem slechts niet dat hy het liefelijk geheel van alle deze voorrechten niet genieten zal dan onder den naam en in den toestand van een Slaaf. Of zoo gy hem het nog altijd eenigzins harde woord meent te moeten sparen: maak het hem slechts duidelijk dat hy van elk denkbeeld van wil, verkiezing, of beschikking over zijn persoon en lot, of over de personen en het lot van zijn echtgenoot en

kinderen voor goed behoort af te zien, en zich zelven zal hebben te beschouwen hetzij als het roerend, hetzij als het onroerend goed van zijnen heer en meester, in wiens alvermogende hand hy tot aan zijnen laatsten snik is en blijft eene verhandelbare zaak. En zoo die man een Man, zoo hy een Nederlander is, hy zal u smadelijk afwijzen.

En op deze voorwaarde alleen zullen wy, zult gy zelf hem achten.

Maar zoo gy, in het tegenovergestelde geval, u met huivering van hem zoudt afwenden, als van eenen mensch die het gevoel van zijnen rang als zoodanig, en daarmede het menschelijke, had uitgeschud: hoe zeer moet gy dan beklagen dien rampzaligen negerslaaf, die van zijne geboorte af aan zoo weinig mensch geweest is, dat hy zich, zoo als gy my wilt doen gelooven, ondanks de slaverny steeds gelukkig gevoelen kan. Wat zeg ik: ondanks de slaverny? Alsof het geluk, dat deze mensch geniet, metterdaad eene vrucht van den gezegenden arbeid, metterdaad eene vrucht der afwezigheid van alle zorgen ware? Niet alzoo. Dit geluk, dit verschrikkelijk geluk, het is de vrucht der Slaverny zelve. Aan deze is uw vergenoegde negerslaaf die verlaging, die versmooring van zijn zedelijk, van zijn menschelijk gevoel verschuldigd, die hem tevreden doet zijn zich met het welverzorgde lastdier op ééne lijn geplaatst te zien. En het is op grond van deze afschuwelijke

vrucht van uw afschuwelijk stelsel, dat gy ons zoudt willen opdringen dat onze menschlievendheid hare verzuchtingen sparen kan, en wèl zal doen zich te verplaatsen op voorwerpen, hare aandacht en hare ontferming beter waardig dan deze negerslaven, zoo zeer ten onrechte beklaagd?

Neen; wy blijven ze beklagen. Wy blijven het woord herhalen, voor honderd jaren gesproken: „Vermom u zoo veel gy wilt, toch altijd, Slaverny! toch altijd zijt gy eene bittere teuge. En schoon duizenden in alle eeuwen er toe gebracht zijn u te leeren drinken, gy zijt er niet te zoeter om?” Wat zegt men? De arbeid, de harde arbeid zelfs, is een zegen voor den mensch onder elke hemelstreek. Neen, de arbeid niet, maar de arbeidzaamheid; het werk met lust en liefde, of althands met vrijwillige lijdzaamheid, uit gevoel van plicht, tot onderhoud des levens, tot verbetering van eigen lot of van het lot van een dierbaar huisgezin verricht. Maar de dwangarbeid, die geen anderen prikkel heeft dan de vrees, en geen ander loon kent dan straffeloosheid, heeft slechts deze zedelijke vrucht: dat zy den arbeid doet haten, doet verachten, en volstrekte ledigheid beschouwen als het toppunt, niet slechts van geluk, maar ook van eer en menschenwaarde. Gewis in een oogenblik, waarin de last der zorgen buitengewoon zwaar op zijne schouders drukt, gedenkt ook de vrije mensch met stille verzuchting aan de

dagen eener onbezorgde kindschheid; maar in het volgende oogenblik gedenkt hy dat het de zorgen des levens geweest zijn die hem mensch, die hem man gemaakt hebben, die hem tot de bewustheid gebracht, tot de inspanning genoopt hebben van al zijne vermogens, en in hem opgewekt en onderhouden die behoefte aan hooger hulp, welke de voorwaarde is van het ontspringen eener nieuwe en volle bron van zedelijke krachten. Afwezigheid van de eerste en natuurlijke zorgen des levens vernedert het leven tot een voortduren, maakt de ziel overtollig, en, door haar te ontslaan van de heiligste verplichtingen, stopt zy haar tevens de bron der reinste genietingen. Indien het dan deze is, die den ongelukkigen slaaf met zijn lot verzoent; indien het stelsel van Westindische slaverny zijne voornaamste aanbeveling aan deze voortreffelijkheid ontleenen moet: verneem dan dat de gedachte aan het drukkendste jok, aan de onmededoogendste zweep, op het hart van den Menschenvriend naauwelijks een treuriger indruk maken kan, dan de voorstelling dezer krans van vergiftige bloemen, waarmede deze slaverny hare rampzalige slachtoffers versiert, bedwelmt, en ten zedelijken dood geleidt.

II.

Zoo blijft dan, niet slechts op grond van hetgeen gewoonlijk tegen de Slaverny wordt ingebracht, maar ook en vooral op grond van hetgeen meermalen tot hare verdediging is aangevoerd, hare opheffing, uit een menschlievend oogpunt wenschelijk. Ware Menschlievendheid toch kan niet zonder de diepste ontroering eenen mensch, eenen naaste te gelijk van zijn dierbaarst goed en van zijn edelste vatbaarheden zien berooven; en niets kan haar meer tegen de borst zijn dan de uitdooving van het menschelijke door de streeling van het dierlijke leven te zien vergoeden. Ook hier, gelijk zoo menigmaal, en eigenlijk overal waar men voor de godheid geen wolk omhelst, heeft zy tot bondgenoot den genius der Beschaving, die het zich tot grootsche taak gesteld heeft zijn werk te verrichten aan alle menschen, maar aan *menschen;* en alle wiens zegenpralen even zoo vele overwinningen van het zedelijke op het dierlijke zijn.

Doch naauwelijks maken wy ons gereed om met opzicht tot de zaak die ons dierbaar is het belang en de eischen der Beschaving ter sprake te brengen; naauwelijks noemen wy dit éćne woord, of onze tegenstanders vallen ons met eenen vloed van woorden in de rede. „Gy denkt er toch niet aan, roept men ons met een spottenden glimlach toe,

deze Negers te beschaven? Voorwaar, dit zou al te onhandig uwe onbekendheid met de geschiedenis, den aart, en de vatbaarheden van dit volk verraden. Of vergeet gy geheel wat deze afzichtelijke Afrikaners, wat dit gruwelkroost van Cham was en is in zijn oorspronkelijk vaderland? Welk eene barbaarschheid; welk eene stompheid; dierlijke wellustigheid; meer dan dierlijke wreedheid. Waar gy gaat, nergens zult gy by het heidendom het bygeloof gemeener, de afgodendienst bloediger, de zeden schandelijker vinden. Voorwaar, die door gantsch Europa verfoeide slavenhalers zijn, zonder het te weten, voor dit diep gezonken ras de ware, de eenige menschenvrienden geweest. [5] Het hoogste dat door dit volk bereikt kon worden, vermocht het slechts te bereiken, het uiterste waartoe het in staat was, daartoe is het in staat gesteld door die zelfde Slaverny, waarover averechtsche menschenvrienden in deze laatste tijden begonnen hebben het hoofd te schudden. En veel is het zeker niet. Na drie eeuwen van onophoudelijke aanraking met beschaafde blanken, staat dit zwarte geslacht nog over het algemeen op den laagsten trap van zedelijkheid; en zulks, voor een gedeelte, in spijt van christelijken doop en christelijk onderwijs, hun toegebracht door de uitnemendsten der zendelingen. En opdat gy deze onverbeterlijkheid niet misschien aan wie weet welken verdoo-

venden invloed der Slaverny zoudt toeschrijven: eilieve, zie wat er wordt van dien belangwekkenden vluchteling, dien gy meent dat de vrijheid bemint, maar die slechts de ledigheid zoekt en de voldoening zijner laagste en slordigste driften. Doch indien ook dit zelfs niet in staat is u te doen ontwaken uit den droom eener mogelijke Negerbeschaving, en dat door middel van de vrijheid, verneem dan, verneem uit onpartijdige, onfeilbare, immers uit de officiëele bron, dat ook in die naar uwe voorstelling gezegender oorden waar sedert een aantal jaren de opheffing der slaverny heeft plaats gehad, de bevrijde Negerbevolking, na eerst betere dingen te hebben beloofd, meer en meer op den weg der zedelijkheid is achteruitgegaan, naar den onwederstaanbaren drang van — wat wilt gy? dien vloek, dat noodlot, die natuurwet, die aan het menschenras met deze dikke lippen, dit wollig hair, deze harde hersenpan, en een aangezichtshoek van niet meer dan zeventig graden alle noemenswaardige ontwikkeling ontzegt.”

Mijne Hoorders, dit is ongeveer dezelfde taal, die reeds in het laatst der vorige eeuw overal en tot in de verlichtste staatsvergadering van Europa gehoord werd, toen alle krachten moesten worden ingespannen om den volgens deze beschouwing eenigen waren vriend van den Neger, den verschrikkelijken slavenhaler, by het werk zijner onwillekeurige

geweest ware dan die van slaverny; indien zy eene zoodanige aanraking ware geweest, waarby men dezerzijds niet was uitgegaan van het ongelukkig vooroordeel tegen ras en kleur, en de behoefte niet had gevoeld het tot een stelsel te verheffen, waarvan de gevolgtrekkingen den beschaafden blanken in een cirkel van redeneering omvoerden, van welken steeds de noodzakelijkheid der slaverny de voorgeziene slotsom was. Indien door deze aanraking de zwarte mensch ware in staat gesteld geworden, de beschaving des blanken te leeren kennen van hare beminnelijkste, weldadigste, hartverheffendste zijde, en zich had kunnen voelen prikkelen tot een edeler jaloerschheid dan die van zijnen overvloed, zijne macht, en zijne zalige ongehoudenheid om te arbeiden. Maar dit is zeker dat de school der Slaverny als school der Beschaving èn door de uitkomst geoordeeld is, èn een denkbeeld aan de hand doet met de eerste beginselen van zielkennis en de eerste regelen van opvoedkunde zoo zeer in strijd, dat men op moest houden het gezond verstand met dergelijke ongerijmdheden te beleedigen. God schiep het Negervolk; het Slavenvolk is het maaksel van den mensch. Het Negervolk niet, maar het Slavenvolk te beschaven, ziedaar de zedelijke onmogelijkheid. Aan wie dan is de schuld? En wat zal in de eerste plaats noodig zijn, opdat het onmolijke mogelijk worde? [6]

Doch mijne Hoorders! de Beschaving heeft meer dan éénen eisch. Zy begeert niet slechts haren kring uit te breiden en een altijd grooter aantal volkeren te omvatten; evenzeer verlangt zy by de volkeren die metterdaad onder haren gezegenden invloed zijn, haar werk van dag tot dag voort te zetten en te volmaken. En wat haar in de bevrediging van dit edel verlangen tegenwerkt of teleurstelt, dat komt haar met reden dubbel hatelijk voor. Welaan, mijne Hoorders! het zij verre van my op de blanke bevolking onzer Westindische Bezittingen een smaad te werpen waartoe niets my roept of het recht geeft; maar de vraag is geoorloofd en verdient een eerlijk andwoord: niet of haar maatschappelijke toestand reeds dien trap van beschaving, reeds die hoogte van ontwikkeling bereikt heeft waarop de europeesche maatschappy zich bevindt, hetwelk niemand lichtelijk beweren zal; maar of niet tegen elke vordering, of niet tegen het doen van iederen eenigzins aanmerkelijken stap op den weg die derwaarts opleidt, de Slaverny, en wederom de Slaverny, de eerste, de grootste hinderpaal is en blijft? Vernederend overblijfsel der oudste maatschappy, is het slavenstelsel uit zijnen aart een beginsel van stilstand in de hedendaagsche. Door zijne enkele aanwezigheid wordt elke ontwikkeling onderdrukt, elke hervorming gestuit, alle leven gedood. Ook de beste en beproefdste vrucht der nieuwere tijden wordt, nevens dit stelsel geplaatst, eene schadelijke nieuwigheid.

Het lichaam van den zwarten mensch niet alleen, ook de geest des blanken gaat onder zijn juk gebogen. Dubbel ongelukkig, indien ook deze zich door zinnelijke genietingen rijkelijk of slechts eenigzins voor zoodanige onderdrukking schadeloos gesteld zoude achten! En by deze stilzwijgende werking van het stelsel door zijn enkel daarzijn, komt nog de zedelijke schade, die het altijd en alom aanschouwen der slaverny, die de uitoefening er van op de zich opvolgende geslachten in den regel hebben moet. Minachting voor den arbeid, miskenning van de waardy en de rechten van den mensch als mensch, en een zekere graad van verstomping der edelste gevoelens kunnen over het algemeen niet uitblijven. Het despotismus is een bedwelmende beker. Niet straffeloos kan de eene mensch eene te groote mate van macht over den anderen bezitten en uitoefenen. En de natuurlijkste straf is deze, dat hy de macht over zichzelven verliest. Van daar.... Maar laat het ons genoeg zijn, op menschkundigen grond, den wortel te hebben aangewezen, waaruit zoo veel noodlottigs moet opspruiten. Ook meenen wy dat er niet meer vereischt wordt tot het betoog dat de Beschaving, indien zy al, de grenspalen van hare macht in de kleur van den huid eerbiedigende, zich genoodzaakt zag den zwarten mensch als hopeloos op te geven, nog in het belang van den blanke de opheffing van het juk zijner dienstbaarheid zal behooren te vorderen.

III.

Maar wat Beschaving vordert, wat Menschlievendheid wenscht, dat beveelt de Geest des Christendoms.

Ook hy wil, gelijk de Beschaving, tot de negerbevolking doordringen. En hy duldt niet dat men de bevrediging van de wenschen der Menschlievendheid beschouwe als aan willekeur of goedvinden overgelaten.

Gelijk de Beschaving, wil ook hy tot de negerbevolking doordringen. Maar wat zeg ik gelijk. Vóór de komst van het LICHT TOT VERLICHTING DER HEIDENEN, moge het aan sommige volkeren der oudheid vergund zijn geweest, op den weg van ontwikkeling van het bloot menschelijke, een zekeren, ja een hoogen trap doch van eenzijdige Beschaving te bereiken; sedert dat groote keerpunt in de geschiedenis des menschdoms is dit zelfs niet meer geoorloofd. „Verkondigt, heeft de Heiland der wareld gezegd, verkondigt het Evangelie aan alle creaturen;" en van dien oogenblik af zijn Beschaving en Christendom alzoo vereenigd, dat de eerste niet meer mogelijk is zonder het laatste; van dien oogenblik af heeft de oude Beschaving of stilgestaan, of is op nieuw door de barbaarschheid overwonnen. En waar ter wareld het stilstaande sedert in beweging gebracht, en

oude of nieuwe barbaarschheid verdreven is, daar is het geschied, gelijk het altijd zal moeten geschieden, onder den bezielenden adem van het nu eenmaal voor de nieuwere tijden onvermijdelijk Christendom. En dit Christendom; voorwaar dit zou de eer van zijnen goddelijken Stichter te na komen! dit Christendom is niet bestemd de Beschaving op hare schreden te volgen of te vergezellen, maar het is geboren haar voor te gaan. Heeft niet de geschiedenis van zijne verspreiding geleerd dat de menschelijke wijsheid, die zich in 't hoofd stelde het den weg te banen, overal gefaald heeft; maar dat het Evangelie in staat is te zegevieren over beletselen, die voor elken anderen weg en wijze van opvoeding onoverkomelijk bleken te zijn? Ook de toestand van slaverny, waar het die aantreft, is geen onoverkomelijke hinderpaal voor de kracht van het Evangelie. Zoo hebt Gy het althands niet begrepen, nederige maar in God krachtige Mannen! die, ofschoon geen Nederlanders maar christenen, ook in Nederlands West-Indische Bezittingen, sedert meer dan eene eeuw, de worsteling met het heidendom in slavenketenen hebt aanvaard. En de zegeteekenen die gy, keurbende der Zendelingschap! ook in het midden der slavenbevolking hebt mogen oprichten, getuigen dat gy niet vergeefs hebt gehoopt.... Maar schoon ook menige slaaf

het Evangelie als een kracht Gods tot zaligheid hebbe leeren kennen; wat onder andere omstandigheden altijd gezien wordt, en ook hier, na honderdjarigen arbeid, te wachten ware geweest: dat de geest des Evangelies de massa doordringt, en zonder aller hart te veranderen, nogthands zijnen invloed uitoefent op de algemeene zedelijkheid: dat hebt gy, geloovigste en geduldigste van alle arbeiders in den wijngaard des Heeren! te midden van eene bevolking van enkel slaven, wel niet durven verwachten; al ware het ook dat u, van den aanvang af, de toegang tot deze bevolking zoo ruimschoots, en zoo van harte verleend geweest ware als gy begeerd en verdiend hadt. Gy hebt het u tot beginsel gesteld nimmer als de beschuldigers van een maatschappelijk stelsel op te treden. Maar uwen Heiland zult gy het niet verzwijgen dat dit, dit rampzalig stelsel u belet zijnen triomf by dit volk volkomen te maken. Want: een van tweën: Of dit volk is het gekrenkte, mishandelde, niet zonder menschelijk gevoel in het slijk getredene geslacht, waarvoor de bestrijders der Slaverny al ons medelijden inroepen; en het mistrouwt een godsdienst, het verwerpt een zedeleer die de godsdienst en de zedeleer zijner onderdrukkers zijn: Of, dank zij der Slaverny, het is tot nog toe het stomp, het onmenschelijk, het verdierlijkt ras, dat hare voor-

standers ons met zoo veel zelfvoldoening afschetsen, en het heeft noch behoefte noch vatbaarheid voor eenige leer die hooger gaat dan deze: Laat ons eten en drinken; want morgen sterven wy!....

Zoo kan dan de Geest des Christendoms niet anders dan bevelen den slagboom op te heffen, welken niet dan zijne miskenning tot nog toe heeft laten bestaan. Hy beveelt dit, als die geest van verovering, die alle de volkeren onderwijzen, alle de volkeren onderwerpen, de geheele wareld aan de voeten des Heilands brengen wil. Maar hy beveelt het niet minder als die geest van liefde, die, waar het geweten nog ten deele onverlicht gebleven is, met de hardigheid der harten wel geduld hebben, maar nimmer een verdrag met haar maken, en, waar het licht is opgegaan, haar niet langer verdragen kan.

Dit is het standpunt, M. H.! uit hetwelk, naar ik meen, het vraagpunt over het christelijk plichtmatige van de Opheffing der Slaverny moet beoordeeld en beslist worden. Het licht is over de gewetens opgegaan. De tijd der toelating is voorby.

Het is overbodig geworden het overigens eenvoudig verschijnsel te verklaren dat ook de godvruchtige Aartsvaderen slaven bezaten, en dat de mozaïsche Wetgeving de slaverny wel regelde, wel verzachtte, maar geenszins ophief; dat noch de Heiland noch zijne

Apostelen een duidelijk gebod gegeven, of eene dadelijke poging gedaan hebben tot Opheffing der Slaverny by het volk van Israël of in den Romeinschen Staat. Ook kunnen wy de moeielijke taak van de hand wijzen onze godsdienstige voorvaderen of te beschuldigen of te verdedigen, dat zy, de landen der heidenen betreden hebbende, zich daar hebben begeven tot hetgeen waarvan zy in hun vaderland zouden gegruwd hebben; dat zy het slavenjuk hebben opgelegd, den slavenhandel gedreven, en voor het onchristelijke van beiden blind geweest zijn.

De Geest des Christendoms, tegen welken het stelsel der by hen bestaande slaverny by geen der onder zijnen invloed geheel beschaafde volkeren van Europa is bestand geweest, heeft niet kunnen beletten dat de ontdekking eener nieuwe wareld, aan de overzijde van den Oceaan, in nieuwe en grootendeels van de bezielende levensgemeenschap met de christelijke moederlanden afgesnedene maatschappyen, eene nieuwe en afzichtelijker slaverny heeft doen ontstaan, en zonder ernstige bewustheid van schuld heeft weten in stand te houden; dit, zeg ik, heeft de Geest des Christendoms niet kunnen beletten in de zestiende eeuw. Maar hy heeft van dien oogenblik af aan niet gerust of stilgestaan. Steeds verder om zich grijpende en dieper doortastende in de conscientiën der volkeren en der

regeeringen, is hy er ten laatsten in geslaagd ze gevoelig, ze wakker te maken ook op dit punt. En in deze onze negentiende eeuw is, met al den nadruk die het gevoel van een plotseling ontwaken uit eene te lange sluimering geeft, het woord uitgesproken, de kreet gehoord, eerst: GEEN SLAVENHANDEL MEER! daarna: EN OOK GEEN SLAVERNY! Wy weten dat deze kreet ook daar opgevangen en herhaald is, waar het niet slechts om de opheffing van het juk der dienstbaarheid, maar om de wegwerping van alle, ook van de gezegendste banden te doen was. Maar dit is noch de eerste noch de eenige maal geweest dat de Geest der Wareld zich eene leuze heeft gemaakt van hetgeen door den Geest van Christus met allen ernst werd gepredikt, en op den weg zijner ongerechtigheden met weldaden gepronkt, die slechts in zijne handen verkeerden in een vloek. — Genoeg, M. H.! wy zien het beginsel der Slavenbevrijding by de beschaafdste natiën van Europa als een goed en heilig beginsel erkend; wy zien het ten uitvoer gelegd; niet slechts daar, waar op het altaar der vrijheid en der menschlievendheid een vreemd, een onheilig vuur ontstoken is, en in de hitte der omwenteling; maar ook elders, na rijp en wijs overleg, op den luiden wensch en naar den dringenden raad van de uitnemendste, de christelijkste gemoederen. Ja, volk op volk laat zijne slaven vrij; regeering

op regeering wordt in zijn geweten gedrongen het algemeene voorbeeld te volgen. Ook de Nederlandsche Regeering, altijd zoo bedachtzaam, neigt er toe, en ziet het zich door hen die zy roept haar voor te lichten als „een strengen eisch onzes tijds" op het hart gedrukt. Wy zien dien eisch, niet alleen door de openbare meening, door den drang der beschaving, door den noodwendigen samenhang van beschouwingen en toestanden in onze hedendaagsche maatschappy ingebracht; maar wy zien hem ondersteund en aangedrongen door de uitnemendste christenen van alle landen; wy zien zijne vervulling door de vrienden en bevorderaars van het Godsrijk eenparig als den dageraad eener nieuwe toekomst begroet. Er zijn echter nog bestrijders. Maar zoo gy onder zulke omstandigheden u by dezen voegt, het moet zijn in de overtuiging dat deze gantsche beweging uit de menschen is en niet uit God, uit den Geest des Tijds, ook in dit opzicht niet eenstemmig met den Geest van Christus. Het zij zoo; maar om ook ons tot deze overtuiging te brengen, moet gy haar recht bewijzen uit dat Woord van God, waaraan de geesten moeten getoetst worden of zy uit God zijn. Het is thands zoo verre gekomen, dat het geenszins de vraag meer is of de voortduring der Slaverny verdedigd kan worden door het stilzwijgen van de Heilige Schrift over de plichtmatigheid van hare opheffing. Ons christelijk

geweten dringt ons nu eenmaal tot die opheffing. Wy gaan, wy gaan haar bewerkstelligen.... Kom nu, en bewijs ons uit het Woord van God, dat Hy dit verbiedt; dat wy ons niet zonder zonde door den stroom des tijds laten medesleepen; dat die God die Liefde is, dat de Heiland, die gekomen is „om alle treurigen te troosten", niet slechts tot hiertoe de slaverny heeft gedoogd, maar dat hy ze ook aanprijst voor de toekomst, en zich toornig afwendt wanneer wy ook in dezen zin „den gevangenen loslating prediken".

Waar dolen wy heen, M. H.? Welke ongerijmdheden stellen wy ons voor? Neen, voorwaar, de Heilige Schriften zijn zoo onvolledig, het ontbreken van bepaalde geboden, die men zich gelukkig acht daar niet in te vinden, is zoo gevaarlijk niet als het voor een oogenblik schijnt. Zoo lang de Wet en de Profeeten hangen zullen aan deze twee geboden: Heb uwen God lief boven al en uwe Naasten als u zelven — Zoo lang dat eenvoudig woord van onzen Heiland: Hetgeen gy wilt dat u de menschen doen zullen, doe gy hun ook alzoo, het richtsnoer zijn zal van allen wandel in de liefde — Zoo lang het woord van zijn Apostel van kracht zal wezen: De liefde doet den naaste geen kwaad, en ook dat andere woord: Zoo iemand weet goed te doen en niet doet, dien is het zonde — Zullen wy, nu

daar onze oogen wijd geopend zijn voor het onmenschelijke, menschvernederende, menschverdoovende der Slaverny, als zoodanig, ook zonder een harer bykomstige gruwelen, in deze heilige Godswoorden het bevel tot hare Opheffing in onze gewetens hooren weergalmen.

IV.

Ik heb, mijne Hoorders! de taak, die ik my in uw midden had voorgesteld, zoo goed als volbracht. Ik heb het vraagstuk van de opheffing der Slaverny beschouwd uit het oogpunt der Menschlievendheid, der Beschaving, des Christendoms. Menschlievendheid moest haar wenschen; Beschaving haar vorderen; de Geest des Christendoms dringt er toe en beveelt haar. En indien dit waarheid is, gelijk wy hebben trachten aan te toonen, mogen wy dan, in dit ons dierbaar vaderland, niet de vervulling van dien wensch, de bevrediging van dien eisch, de gehoorzaamheid aan dat bevel verwachten van deze onze eeuw, van dezen onzen leeftijd? Hy is immers in de bestrijding van het lijden des menschdoms zoo vindingrijk, op zijne beschaving zoo fier, en het christelijk geweten heeft nu met betrekking tot deze, juist deze zaak zoo algemeen en zoo luid begonnen te spreken.

Of zullen wy ons wederom laten belezen door

schijnredenen van wijsheid in den mond gevoerd door de zoodanigen, die deze goede, heilige en noodige zaak zeggen te willen, maar in plaats van haar te bevorderen in hunnen tijd, haar liever blijven wachten van den toekomenden; „als de arme negerslaven, zegt men, voor de beschaving, voor het Christendom, voor de vrijheid rijper zullen geworden zijn; als de langzame, maar zekere invloed der hen omringende beschaafde maatschappy (naar het beginsel van den druppel, die allengskens den steen verslijt) eindelijk de laatste zwarigheden zal hebben overwonnen; als de Slaverny zich zelve zal vernietigen; of de kracht der gebeurtenissen en der omstandigheden wellicht te weeg zal brengen....” Wat? Datgene, waartoe nu de moed, de veerkracht, de zelfverloochening, het vertrouwen op God, en een levendig plichtgevoel ontbreken?

Verre zij het van my, mijne Hoorders! in deze gewichtige, en wat de uitvoering betreft hoogst moeielijke aangelegenheid, eene zoodanige overhaasting aan te prijzen, die (in strijd met de beginselen van het Genootschap, als welks Medelid ik de eer heb tot u het woord te voeren) het denkbeeld eener w a a r l i j k h e i l z a m e v r i j l a t i n g d e r s l a v e n zou verijdelen, en niet gekenmerkt worden door die bedachtzaamheid, voorzichtigheid, rechtvaardigheid en edelmoedigheid, welke zoo veel mogelijk alle en aller belangen wenscht in het oog te houden en

overeen te brengen, en geenszins begeert enkelen te doen boeten voor hetgeen als de opgehoopte schuld van eeuwen van verblinding, als de gezamenlijke schuld der gantsche Maatschappy moet worden beschouwd. Maar met allen ernst moeten wy, in de behartiging van hetgeen wy als een der dure roepingen van dezen onzen leeftijd beschouwen, een zoodanigen spoed verlangen als met wijsheid zeer wel bestaanbaar is, en in de overtuiging van duren plicht en langdurig verzuim een heilzamen en rusteloozen prikkel heeft.

Reeds is een halve eeuw voorbygegaan sedert een Nederlandsch Schrijver het woord heeft uitgesproken, dat de algemeene afschaffing der slaverny een maatregel zoude worden van onvermijdelijke noodzakelijkheid [7]. En sedert Groot-Brittanje met eene opoffering van 20 millioenen schats het voorbeeld der vrijlating gegeven heeft, zijn in Nederland vijfentwintig jaren besteed in het overwegen van het beginsel, het bespieden van de gevolgen, en het uitdenken van ontwerpen van navolging, waarby men zich steeds tot zware taak stelde zich de zegeningen van den maatregel te verzekeren, maar alle schade af te snijden.

Voorwaar, tegen de verdenking van overijling zijn wy thands gewaarborgd; en er is weinig grond om voor een roekeloos besluit beducht te zijn. Bedachtzaamheid is loffelijk, en wy achten de natie

en de regeering gelukkig, welke men deze eigenschap niet behoeft aan te prijzen; maar het rechte gebruik dezer voortreffelijkheid wordt door dat van andere bepaald. Besluiteloosheid is geene deugd. En zich in te beelden dat door bedachtzame voorzorg alle kwade gevolgen eener eenvoudige plichtbetrachting kunnen voorkomen en afgesneden worden, is aan menschelijke wijsheid een vermogen toeschrijven, waarvan men wel zal doen de inbeelding te verruilen voor het ootmoedig gebed, dat Hy, aan wiens zegen alles gelegen is, zijnen besten zegen op onze beste pogingen rusten doe.

Deze betere wijsheid wachten wy van eene Regeering, die, tot het goede geneigd, door hen die geroepen zijn haar voor te lichten, op de Opheffing der Slaverny is gewezen als op „een der strenge eischen onzes tijds,” waarvan de bevrediging „niet behoort te worden vertraagd;” en die daarby aan den gunstigen toestand der geldmiddelen en de genoegzaamheid van den uit anderer ondervinding opgezamelden schat van leering indachtig gemaakt is [8]. Deze wijsheid kenmerkt een volk dat, ofschoon niet spoedig door een nieuw denkbeeld weggesleept, niet lichtelijk in een nieuwen weg gebracht, eenmaal dat denkbeeld hebbende opgenomen, eenmaal in dien weg den weg van zijn plicht hebbende erkend, zich door geen drogredenen, door geen voorwendselen, door

geen moeielijkheden, door geen opofferingen, laat bewegen dat denkbeeld op te geven of dien weg te verlaten, maar dien met een oog op God blijft betreden tot den einde toe.

Neen voorzeker, mijne Hoorders! dit Nederland, de klassieke bodem der vrijheid in iederen zin; voor alle ongelukkigen, voor alle verdrukten de toevlucht van ouds her; dit Nederland, in menschlievendheid, in beschaving, in godsdienstzin by andere natiën niet achterlijk; waar het Woord Gods nog in eere is, en in de berekening van nationale baten en schaden de zegen en de vloek des Heeren, zoo wy hopen, nog medetelt; dit Nederland zal niet altijd, zal niet lang meer achter blijven, waar anderen zijn voorgegaan. Met de hand op haar Bijbel en het oog naar boven, zal de Nederlandsche Natie kalm en wijs datgene ten uitvoer brengen, wat elders, in de hitte der vrijheidskoorts, klakkeloos en met onbezonnenheid verricht is. Op den vollen middag der 19de Eeuw zal zy niet, met open oog en ontwaakt geweten, de schuld, waarvoor de vaderen blind zijn geweest, gaan overbrengen op de kinderen. Met haren edelmoedigen Koning aan het hoofd zal zy de ketenen van veertigduizend natuurgenooten vallen doen. Die eere bleef bewaard voor de regeering van Willem den Derde. Dat hy in ons midden ware, mijne Landgenooten! Wy zouden hem toeroepen: „Sire! gevoelt gy

het grootsche van deze uwe roeping! Op het slagveld waar zoo velen uwer Voorvaderen onze vrijheid zijn ter hulpe gesneld, bloedige lauweren als zy te plukken, schijnt de Voorzienigheid, die ons met vrede zegent, voor U niet te hebben weggelegd. Ware het anders, het heldenbloed zou zich niet verloochenen. Maar het hart der ware helden is ten allen tijde een hart geweest, voor de stem der menschelijkheid geopend en gevoelig. Ook het uwe, Sire! Hoor die stem....〃

Doch die Koning is in ons midden niet.

De Koning der Koningen echter is het. In Diens hand zijn de harten der Vorsten en der volkeren. Zijn wil zal geschieden. En met diepen ootmoed en een vast vertrouwen wenden wy ons tot Hem met deze bede: Almachtige, Genadige, en Goedertierene! Zie gy in gunste neder, op de goede zaak, die wy wenschen te bevorderen. Vereenig gy aller hart, om ze in oprechtheid te WILLEN. Geef ware wijsheid, om ze tot zegen te VOLBRENGEN. Verlos ons van een schuld die ons drukt; en terwijl gy de vreugde dezer late plichtbetrachting ons vergunt, neem gy de eere voor U.

AANTEEKENINGEN.

1. (Bl. 5.)

„De Staatscommissie is dan ook eenparig van gevoelen, dat het nemen van maatregelen tot opheffing der slaverny ook in de Westindische koloniën niet langer behoort vertraagd te worden.„

Eerste Rapport der Staatscommissie, benoemd enz. *'s Gravenhage*, bl. 5.

2. (Bl. 7.)

De beginselen der Nederl. Maatschappy ter bevordering enz. zijn de volgende:

„De slaverny, gelijk zy ook in de Nederlandsche koloniën bestaat, is onvereenigbaar met de voorschriften, den geest en de strekking van Gods heilig Woord; eene vruchtbare Evangelieprediking wordt door de instandhouding der slaverny belemmerd; eene waarlijk heilzame vrijlating moet plaats hebben, naar christelijke beginselen, en met christelijke opleiding gepaard gaan. By de afschaffing der slaverny behoort het punt der schadevergoeding in het oog te worden gehouden.„

3. (Bl. 8.)

„Nu eens onroerend goed, zoo als op de Surinaamsche plantages — dan weder roerend goed, zoo als in de stad Paramaribo en op de eilanden, overal mist de slaaf, als verhandelbare zaak, de meeste eigenschappen der persoonlijkheid, en wordt hy integendeel, op menigerlei wijze, met de redelooze dieren op gelijke lijn gesteld. Het opheffen van deze zoo onnatuurlijke betrekking van den eenen mensch tot den anderen, mag worden beschouwd als een dier strenge eischen van onzen tijd, waaraan voldoening behoort te worden gegeven.„

Eerste Rapport der Staatscommissie, bl. 4.

4. (Bl. 15.)

Disguise thyself as thou wilt, still, slavery? said I — still thou art a bitter draught; and though thousands in all ages have been made to drink of thee, thou art no less bitter on that account.

STERNE.

5. (Bl. 18.)

De uitdrukking is van PITRE CHEVALLIER: „des négriers, philanthropes sans le savoir.”

6. (Bl. 22.)

„It is impossible to civilize slaves.” BURKE.

7. (Bl. 35.)

B. VAN DEN SANTHEUVEL, in eene reeks van Brieven, als aanhangsel tot het bekende werk van STEDMAN, *Reize naar Suriname;* Amsterdam, bij JOH. ALLART, 1800. Zie *Eerste Rapport der Staatscommissie*, bl. 32 in de noot.

8. (Bl. 36.)

„Zy uit dat gevoelen met te meer vrymoedigheid omdat *in de eerste plaats* de staat van 's Rijks geldmiddelen thans veroorlooft de aanzienlijke uitgaaf, van dien maatregel onafscheidelijk, zonder schroom onder de oogen te zien, en omdat *ten anderen* de gevolgen door de emancipatie elders te weeg gebragt zoo vele bakens zijn, die de Nederlandsche Regering kunnen behoeden voor de klippen, op welke hare voorgangers groote, ja onherstelbare schade geleden en aan anderen berokkend hebben.”

Eerste Rapport der Staatscommissie, bl. 5.